RNI MAHMAR
36829-2010

ISSN- 2229-4929

Peer Reviewed

Akshar Wangmay

International Research Journal
UGC-CARE LISTED

Special Issue - III
Multidisciplinary Perspectives on Health, Society, Environment & Sustainable Development

December 2020

Chief Editor : Dr. Nanasaheb Suryawanshi

Executive Editor : Prof. Manoj S. Kamat

Principal,
DPM's Shree Mallikarjun & Shri. Chetan Manju Desai College, Canacona-Goa

Co-Editor : Prof. F. M. Nadaf

Address
'Pranav', Rukmenagar,
Thodga Road, Ahmadpur, Dist- Latur 413515 (MS)

AKSHAR WANGMAY

International Peer Reviewed Journal

UGC CARE LISTED JOURNAL

December 2020

Special Issue-Volume-III

On

Multidisciplinary Perspectives on Health, Society, Environment & Sustainable Development

Chief Editor
Dr. Nanasaheb Suryawanshi
Pratik Prakashan, 'Pranav, Rukmenagar, Thodga Road Ahmedpur,
Dist. Latur, -433515, Maharashtra

Executive Editor
Dr. Manoj S. Kamat
Professor & Principal
DPM's Shree Mallikarjun & Shri. Chetan Manju Desai College, Canacona-Goa

Co-Editor
Dr. F. M. Nadaf
Vice Principal & Professor of Geography
DPM's Shree Mallikarjun & Shri. Chetan Manju Desai College, Canacona-Goa

Editorial Board

Prof. Camena Guneratne (Sri Lanka)		**Dr. RiaAerts** (Australia)
Dr. Mohamed Izhar Hasan (Rohtak)	**Prof. S. I. Biradar** (Dharwad)	**Dr. Bindhy Wasini Pandey** (New Delhi)
Dr. Biswajit Roy Chowdhury (Kolkata)	**Dr. Shyam Khinchi** (Ganganagar)	**Dr. Keya Das Ghosh** (Kolkata)
Dr. Suryawanshi M V (Aurangabad)	**Dr. C. P. Hiremath** (Goa)	**Dr. Sucheta Naik** (Goa)
Shri. Vividh Pawaskar (Goa)	**Dr. Pramada Gauns Desai** (Goa)	**Dr. Monika Kannan** (Ajmer)
Dr. Arvind Haldankar (Goa)	**Dr. L. T. Nayak** (Dharwad)	**Dr. Rupa Chari** (Goa)

Published by- Dr. Manoj S. Kamat, Professor & Principal.DPM's Shree Mallikarjun & Shri. Chetan Manju Desai College, Canacona-Goa

The Editors shall not be responsible for originality and thought expressed in the papers . The author shall be solely held responsible for the originality and thoughts expressed in their papers.

© All rights reserved with the Editors **Price :Rs.1000**

20	A Study of Temporal Changes in Agriculture in Junnar Tahsil. **Mr. Ashok Jayavanta Dushing**	63-65
21	Gurukul - A Restoration of Heydays **Kedara Gouri Avula, Malathi Devi Parne**	66-68
22	Plant Biodiversity and Ecocultural Assessments of Sacred Groves in Canacona Taluka **Mr. Vishal Advaikar**	69-71
23	A Geographical Analysis of Crop Diversification in Lower Sina Basin **Dr. Arjun H. Nanawre, Sou. Patil S. S. & Amar wakde**	72-75
24	A Geographical Analysis on Latur District Drinking Water and watershed Management **Dr. Shinde Sunita, Mr. Fajage Dnyaneshwar**	76-79
25	Impact of Corona Pandemic on Aurangabad Tourism Industry **Prof. Dr. Sandeep R. Pathrikar**	80-81
26	Schedule Tribe Population in Upstream & Downstream Villages of Isapur Dam: Maharashtra **Dr Jayendra C. Wasnik**	82-85
27	Location Quotient (Concentration Index) of Banjara Population in Akola District (Maharashtra State) **Dr. Anita J. Chavan**	86-89
28	Anthropometric Status Indicator of Women's Health of A Newly Developed Ward of Bankura Municipality, Bankura, West Bengal, India **Somnath Mukherjee**	90-92
29	Sustainable Development and Inclusive Growth in India **Dr. Khond Suresh Vasantrao**	93-95
30	Public Library Services in Rural Area **Mr. Bhise Rajaram Ramkrishna**	96-98
31	Role of women Empowerment in India **Mr. Sayyed Rabbani Rashid**	99-101
32	Agro-Based Industries – Issues and Problems **Dr. Janardhana Rao Nidamalluri, Pasala Vidyasagar**	102-104
33	Assessment of Primary Health Center Services: A Case Study of Tribal Area of Akole Tahsil, Ahmednagar District (MS) **Sandip N. Deshmukh, Ravindra G. Jaybhaye**	105-109
34	The Geographical Study of Air Pollution and Air Quality of Thane District **Mahajan Dipak Hilal, Dr. Suresh J. Phule**	110-112
35	Green HRM – A Road towards Sustainable Development **Dr. Naina Salve Kurne, Kshitija Govekar**	113-116
36	महिला सबलीकरणात माध्यमांची भूमिकाचा तुलनात्मक अभ्यास. **स्नेहा साहेबराव राठोड , डॉ. सुंदर राजदीप**	117-118
37	अध्यापक शिक्षा का बी.एड. छात्र अध्यापकों पर होनेवाले प्रभावशीलता का अध्ययन **डॉ. कविता साळुंके सचिन अशोक पोरे**	119-120
38	विशेष शाळेतील शिक्षकेतर कर्मचारी व दिव्यांग मुलांचे पालक - संप्रेषण अभ्यास **राहुल दलितराव डेरे, डॉ. संजीवनी राजेश महाले**	121-123
39	समावेशित शिक्षणात शिक्षकांना येणाऱ्या अडचणींचा अभ्यास **विद्यादेवी भिला बागुल, डॉ. संजीवनी राजेश महाले**	124-126
40	वैदर्भीय लोककला अविष्कार:'लप्पक' **डॉ. धनंजय होनमाने**	127-129
41	बिहारमधील प्रमुख प्रादेशिक पक्ष : जनता दलातील फुटीचे वारस **शरद बाबुराव सोनवणे**	130-131

समावेशित शिक्षणात शिक्षकांना येणाऱ्या अडचणींचा अभ्यास

विद्यादेवी भिला बागुल[1] डॉ. संजीवनी राजेश महाले[2]
[1]पीएच.डी. संशोधक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.
[2]सहयोगी प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक.

सारांश

शिक्षण ही समाजातील दरी भरून काढण्याची एक महत्त्वपूर्ण बाब आहे. शिक्षणातून बालकाचा शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक विकास घडत असतानाच त्याचा आत्मविश्वास देखील वाढविणे शिक्षणाचे कार्य असते. परंतु जन्माला येणारे प्रत्येक बालक हे सामान्य नसते. बऱ्याच वेळा जन्मत:च बालक विविध कारणांनी दिव्यांगत्व घेऊन जन्माला येते तर काही वेळा अपघाताने बालकाला दिव्यांग आलेले असते. अशा दिव्यांग बालकांना प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष किंवा कळत-नकळत समाजातून हेळसांड सहन करावी लागते. आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक अधिकाराचा आंतरराष्ट्रीय कॉन्व्हेनंट १९६६ नुसार प्रत्येक राज्याने 'सर्व माणसांना' समान अधिकार द्यावे. याचा अन्वयार्थ असा निघतो की, 'दिव्यांगदेखील माणूसच आहे म्हणून राज्याने त्यांना ते अधिकार दिले पाहिजे'. तसेच याबालकांना शिक्षणाच्या प्रवाहात आणण्यासाठी विशेष शिक्षण, एकात्मिक शिक्षण, समावेशित शिक्षण यासारख्या संकल्पना कालानुरूप बदलत गेलेल्या दिसतात. विशेष शिक्षण आणि एकात्मिक शिक्षणात दिव्यांग विद्यार्थ्यांसाठी विशेष सोयी-सुविधा असतात परंतु समावेशित शिक्षणात सामान्य विद्यार्थ्यांबरोबर या विद्यार्थ्यांना समाविष्ट केले जाते. सामान्य विद्यार्थी आणि दिव्यांग विद्यार्थी यांना एकत्रित शिक्षण देताना सामन्य शिक्षकांना कोणत्या प्रकारच्या अडचणींना सामोरे जावे लागते? यासंदर्भात अभ्यास सदरील शोध निबंधात करण्यात आला आहे.

प्रस्तावना

समाजात वेगवेगळ्या कारणांनी दरी निर्माण झालेले दिसून येते. जसे आर्थिक, धार्मिक, शैक्षणिक परिस्थितीमुळे समाजात व्यक्ती-व्यक्ती मध्ये अंतर निर्माण आहे. तसेच व्यक्तीची शारीरिक परिस्थिती हे देखील एक कारण आढळून येत आहे. दिव्यांग बालक हे समाजाचे अविभाज्य अंग आहे. समाजातील या अविभाज्य अंगाला (दिव्यांग विद्यार्थ्यांना) समाजाच्या प्रवाह आणण्यासाठी शासनाने विविध कल्याणकारी योजना राबविलेल्या आहेत.

तात्त्विक मीमांसा

अपंग व्यक्ती (समान संधी, हक्क व संरक्षण,संपूर्ण सहभाग) अधिनियम, १९९५ या कायद्यानुसार प्रत्येक अपंग बालकाला तो वयाची १८ वर्ष पूर्ण करेपर्यंत मोफत शिक्षण देण्यासाठी सुविधा व सेवा पुरविण्याची जबाबदारी शासन व स्थानिक स्वराज्य संस्थांवर सोपविण्यात आलेली आहे.(गुल्हाने जी., धांडे के. २०१२).केंद्र शासनाने सन १९७६ पासून दिव्यांग एकात्म शिक्षण योजना कार्यान्वित करण्याबाबत राज्यांना सूचना देण्यात आल्या आणि दिव्यांग बालकांच्या सामाजिकीकरण करण्याच्या दृष्टीने सामान्य शाळेत प्रवेश देण्याची व्यवस्था केली. १९९४ मध्ये सालमान्का आराखड्यात परिच्छेद ३ कलम २ यामध्ये नमूद केल्याप्रमाणे सर्व बालकांना त्यांची शारीरिक बौद्धिक, सामाजिक, भावनिक, भाषिक किंवा इतर परिस्थिती विचारात न घेता शाळांनी प्रवेश द्यावा.(The Salamanca Statement and Framwork For Action on Special Needs Education, 1992). त्या दृष्टीने समावेशित शिक्षण संकल्पनेच्या अंतर्गत दिव्यांग आणि सामान्य विद्यार्थ्यांना एकाच शाळेत शिक्षण दिले जाऊ लागले. परंतु सामान्य शिक्षकांना याबाबत काही अडचणींना सामोरे जावे लागते.

उद्दिष्टे

१) समावेशित शिक्षणात शिक्षकांना येणाऱ्या अडचणींच्या स्वरूपाचा अभ्यास करणे.
२) समावेशित शिक्षणात शिक्षकांना अध्ययन-अध्यापनातयेणाऱ्या अडचणींचा अभ्यास करणे.
३) समावेशित शिक्षणात दिव्यांग विद्यार्थ्यांना येणाऱ्या अडचणींच्या कारणांचा अभ्यास करणे

परिकल्पना

समावेशित शिक्षणात शिक्षकांना सामान्य आणि दिव्यांग विद्यार्थ्यांना अध्यापन करताना अडचणी येत नाही.

संशोधनकार्यवाही

संशोधन पद्धती : सदरील संशोधन अभ्यासासाठी सर्वेक्षण पद्धतीचा वापर करण्यात आला.

नमुना निवड : नाशिक जिल्हा परिषदेतील समावेशित शाळांमधील एकूण ३० शिक्षकांची सहेतुक नमुना निवड पद्धतीने निवड करण्यात आली.

माहिती संकलनाची साधने : समावेशित शाळांमधील शिक्षकांना येणाऱ्या अडचणीं सदर्भात माहिती संकलना साठी प्रश्नावली या साधनांचा वापर करण्यात आला.

माहिती विश्लेषण व निष्कर्ष

उद्दिष्ट क्र. १- समावेशित शिक्षणात शिक्षकांना येणाऱ्या अडचणींचे स्वरूप

निष्कर्ष